

Közérdekű munka a francia büntetőjogban

I. BEVEZETÉS

Az Európai Unióban az utóbbi időben megerősödő, a kölcsönös elismerés elvének érvényesülését szolgáló jogi eszközök mára jelentősen átformálták az Unió tagországainak jogalkotási reflexeit.^[1] A kerethatározat ugyanis olyan európai uniós jogforrás, amely ugyan nem közvetlenül alkalmazandó, de az abban foglalt célt teljesíteni kell. A végrehajtás formájának és eszközének megválasztása, azaz a megszabott jogi keret kitöltése viszont a tagállamok feladata marad. A kerethatározat az Európai Unió III. pillérének, a rendőri és büntető-igazságügyi együttműködésnek sajátos jogforrási formája volt.^[2] S ennek érdekében a Tanács 2008/947/IB kerethatározatában deklarált elvárások 2011. évvel kezdődő végrehajtásának időszakát éljük. A kerethatározat a kölcsönös elismerés elvének alkalmazásáról szól az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából, amely vonatkozik az egyik országban kiszabott munkával kapcsolatos büntetőjogi szankciók másik országban történő végrehajtására is.^[3] Ebben a megközelítésben fokozott jelentőséggel bírnak az Európai Unió államok szabályozásai közötti eltérések. Ennek alapján kijelenthető, hogy egy másik európai ország büntetéseinek ismerete mára már nem pusztán egy tudományos csemege, hanem a gyakorlati szempontok is azok minél mélyebb megismerése mellett szólnak. Ennek a tanulmánynak a célja a francia közérdekű munka bemutatása, annak túlszabályozottságából eredő hibáival és ugyanakkor meglévő erőnyeivel együtt.

Napjainkban a legtöbb ország törekszik arra, hogy növekvő súlyt fektessen a büntető jogszabályok kialakítása során a szabadságvesztés büntetés (túl)súlyának csökkentésére a büntetési rendszerben. Ennek több oka is van. Egyrészt a szabadságelvonással járó büntetések költséges volta indokolja a büntetési rendszerben csökkenő jelentőségüket, másrészt megingott a hit az újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartás alkalmasságában, harmadrészt az egyre inkább közismert hátrányok kétségeket ébresztenek.

[1] A kölcsönös elismerés elvéről lásd: Karsai, 2015, 97–111.

[2] Lásd erről részletesen: Ligeti, 2004, 173–176.

[3] Delbos, 2013 (actualisation: octobre 2014), Généralité 33.

Franciaországra is igaz a fenti tendencia, annál is inkább, hiszen a statisztikai adatok itt is a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttságáról, valamint a szabadságvesztés legmagasabb számú alkalmazásáról árulkodnak.^[4] A börtönpopuláció sikeres csökkentésének egyik módja, hogy a szabadságvesztés helyett más, alternatív büntetések kiszabására kerüljön sor. A büntetési rendszerek a változások korát élik, és ez tendenciaszerűen jelentkezik valamennyi európai államban. A francia jogalkotó a hagyományos büntető út elkerülésének a lehetőségén kívül,^[5] a szabadságvesztés helyettesítéseként számos alternatív büntetést ismer, és széles körben teszi lehetővé alkalmazásukat a bírók számára.^[6] Ezek között az alternatív megoldások között találjuk Franciaországban a közérdekű munkát is, mely egy igen változatos szankcióforma. Jelen van egyrészt a szabadságvesztés egyik alternatívájaként, vétségek elkövetése esetén mint büntetés, másrésztől megegyező szabályokkal alkalmazható a büntetés végrehajtás felfüggesztése egyik speciális eseteként.^[7] Ugyanakkor mellékbüntetésként is találkozunk vele, amikor a kihágásokat szabályozó rendeletek ezt kifejezetten lehetővé teszik, a kihágások 5. osztálya vonatkozásában,^[8] így különösen például ittas vezetés,^[9] vagy az alkohol szintre vonatkozó vizsgálat visszautasítása esetén.^[10] Mellékbüntetésként alkalmazható továbbá néhány vétség vonatkozásában, amennyiben ezt a jogszabály kifejezetten lehetővé teszi.^[11] Az alternatív büntetések sorában szinte az elsőként jelent meg a közérdekű munka a francia büntetőjogban, és mint látható a bírónak számos lehetősége van ezen közösségi szankció elrendelésére. Az alkalmazási gyakorisága mégis csekélynek mondható és hatékony végrehajtása is akadozik. Tanulmányunkkal a szabályozás történeti kialakulása és a hatályos szabályok ismertetése után, a gyakorlatban felmerülő problémákra és azok esetleges megoldására fókuszálunk.

II. TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

Franciaországban a közérdekű munka (*Le travail d'intérêt général*: TIG) 1983 óta szerepel a büntetések lajstromában, 1984. január 1-jétől hatályosan.^[12] Bevezetésének indoka, mint számos más európai országban, itt is az volt, hogy így próbál-

[4] Penaud, 2011, 5. A fogvatartotti ráta európai összehasonlításáról lásd: Nagy - Juhász, 2010, 4–10.; Nagy, 2015, 190.

[5] Pápai-Tarr, 2012, 119–146.

[6] Detraz, 2016, 88.

[7] CR. Art. 132-54, CPP Art. 747-1.

[8] CP Art. 131-17.

[9] CR Art. L. 234-2, 3° (Code de la Route).

[10] CR Art L. 234-8, (Code de la route).

[11] Art. 131-17 du code pénal; art. R. 625-1 du code pénal; art. R. 625-4 du code pénal.

[12] 1983. június 10-i törvény vezette be (loi n°83-466 du 10 juin 1983). Jelenleg a CP 131-8 cikkében található.

ták csökkenteni a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések számát. Ekkorra már számos külföldi példa állt a francia jogalkotók előtt, hiszen Kanadában és Nagy Britanniában régóta létezik a *community service orders*, de ismerte ekkor már az Egyesült Államok és Portugália is.^[13] A rendelkezésre álló források is leszögezik, hogy a közérdekű munka nem francia találmány. Az 1983-as törvény megalkotóit elsősorban az angolszász tapasztalatok, különösen a kanadai példák inspirálták.^[14] Ennek oka elsősorban a nyelvi akadályok hiánya lehetett. Az előzetes saját tapasztalatok, elsősorban az előkészítő szakaszban végrehajtott kísérleti projektek eredményei azt mutatták, hogy a közérdekű munka jól alkalmazható a bűncselekményt először elkövetők esetében, kizárva a szabadságvesztéssel együtt járó prizonizációs hatásokat, de ugyanolyan jól használható visszaeső bűnelkövetőkkel szemben is, ami egyébként eredetileg nem szerepelt a törvényben.^[15]

A jogintézmény bevezetése előtt az egyetlen vitás pont a beleegyezés kérdése, pontosabban annak szükségessége vagy szükségtelensége volt. A vonatkozó törvénytervezet vitája során a képviselők egy része szerint a francia büntetőjogi hagyományokkal nem egyeztethető össze, hogy a bűncselekmény elkövetője, mint egy étteremben, „*a la carte*” válasszon a lehetséges szankciók közül, mert ez a választási lehetőség ellentétes a büntetőjogi szankció kényszer jellegével.^[16] Azonban végül mégis olyan döntés született, hogy az elkövető beleegyezése szükséges, mégpedig a következő két okból:

- Egyrésztől pszichológiai és pedagógiai okokból, hiszen feleslegesnek tűnt olyan munkát előírni, amit az elítélt várhatóan úgysem teljesít majd.
- Másrésztől pedig az Európai Emberi Jogi Egyezmény 4. cikkére, azaz a kényszer és kötelező munka tilalmára hivatkozva.

Ennek megfelelően a jogalkotók arra jutottak, hogy az Egyezmény rendelkezései értelmében semmiképpen nem szabható ki a munkabüntetés a terhelt távollétében, azaz a vélelmezett beleegyezése nélkül. A kezdeti vitákat leszámítva, páratlan módon a francia büntetőpolitika történetében is, a törvényt végül a képviselők egyhangúlag fogadták el.^[17]

Bevezetésekor a közérdekű munka tartama felnőtt korú elkövetők esetén 40-től 240 óráig terjedhetett, amelyet legfeljebb 18 hónap alatt kellett végrehajtani. A fiatalok esetén pedig a kiszabható órák száma ennek éppen a fele volt, azaz 20-120 óráig volt alkalmazható, a végrehajtásra nyitva álló idő pedig legfeljebb 1 év lehetett.^[18] A munka jellege szerint lehetett például parkgondozás, épület karbantartás, adminisztratív munka, de más szakmai továbbképzések és közös-

[13] Verin, 1979, 636.

[14] Pradel, 1997, 31-51., Landreville, 1997, 83-100.

[15] Day, 2004, 22-23.

[16] Lásd részletesen Pradel, 2002, 536.

[17] Penaud, 2011, 5.; Delbos, 2013, Générálité 3.

[18] Faget, 1997, 67-82.

ségi tevékenységek is elrendelhetők voltak. Intő példa lehet, hogy bár a közérdekű munka eredetileg a rövid tartamú szabadságvesztések alternatívájaként szolgált volna, a gyakorlatban inkább, kontraproduktív módon, a pénzbüntetések száma csökkent a bevezetése után.^[19]

A törvényhozás folyamatosan tökéletesíteni igyekezett a közérdekű munka jogszabályi hátterét, hogy az alkalmazás gyakoriságát és hatékonyságát némileg növeljék. A módosítások közül csak néhányat említve:^[20] az 1987. július 10.-i törvény teremtette meg a mellékbüntetésként történő alkalmazás lehetőségét a közlekedési bűncselekmények kapcsán.^[21] 1989-től volt lehetőség arra, hogy a szabadságvesztésnek felfüggesztett szabadságvesztésre történő átváltására sor kerülhessen közérdekű munka kiszabása mellett.^[22] 2005. január 1-jétől a közérdekű munka időtartamának felső határát 210 órára szállították le.^[23] 2007-től a végrehajtás hatékonyabbá tétele érdekében már nemcsak közjogi jogi személy, hanem közfeladatot ellátó magánjogi személy is lehet végrehajtó munkahely.^[24] 2009-től a közérdekű munka generális minimumát csökkentették 20 órára,^[25] majd 2014-ben a generális maximumot újra megnövelve, azt 280 órára módosították.^[26] A legutóbbi módosításra 2016-ban került sor, mely a kötelező beleegyezés kérdése kapcsán hozott adminisztratív változásokat. Ekkor vált lehetővé a közérdekű munka kiszabása a terhelt távollétében is, amennyiben az írásban előzetesen beleegyezését adja, továbbá ha a tárgyaláson a védője jelen van.^[27] Az anyagi jogi módosításokon kívül az évek során természetesen születtek a végrehajtás hatékonyságát célzó változtatások is. 2003-ban például egy törvény előírta, ha közlekedési kihágás miatt kerül sor közérdekű munka alkalmazására, előnyben kell részesíteni az olyan intézményeket a végrehajtásra, ahol közlekedési bűncselekmények sérültjeit is kezelik.^[28]

[19] Pradel, 1987, 32. Sajnos jelenleg ez a tendencia Magyarországon is megfigyelhető. A közérdekű munka alkalmazási gyakorisága jelentős emelkedést mutat az utóbbi években, de emellett a szabadságvesztés alkalmazási gyakorisága nem csökken, ellenben a pénzbüntetés alkalmazási gyakorisága egyértelmű csökkenő tendenciát mutat. Lásd Bűnözés és igazságszolgáltatás 2007–2015. Közzéteszi: Legfőbb Ügyészség, Budapest 2016. 3.

[20] A közérdekű munka jogszabályi hátterének részletes ismertetését ld.: Delbos, 2013, Généralité 3-11.

[21] Loi n° 1987-519 du 1987 du 10 juillet.

[22] Loi n°1989-461 du 1989 du 6 juillet.

[23] Loi n°2004-204 du 9 mars art 44.

[24] Loi n°2007-297 du 5 mars art. 63.

[25] Loi n°2009-1436 du 24 novembre 2009 - art. 67.

[26] Loi n°2014-896 du 15 août 2014 - art. 21.

[27] Loi n°2016-731 du 3 juin 2016 - art. 107.

[28] Loi n°2003-495 du 12 juin 2003 renforçant la lutte contre la violence routière.

III. HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSA

1. A közérdekű munka, mint önálló büntetés (TIG)

A francia büntetőjog a bűncselekményeket súlyuk szerint három kategóriába sorolja: büntetés, vétség és kihágás.^[29] A hatályos büntetőjog azonban nem határozza meg ezeknek a fogalmát. Azt, hogy az elkövetett bűncselekmény melyik kategóriába tartozik, a bűncselekményre előírányzott büntetési tétel határozza meg. A legsúlyosabb bűncselekmények a büntettek.^[30] A büntettek elbírálása az esküdt-szék hatáskörébe tartozik. Amennyiben egy cselekmény bírósági büntetésekkel (vétségekre kiszabható büntetések) fenyegetett,^[31] akkor az vétségnek minősül. Amennyiben a cselekmény csak pénzbüntetéssel fenyegetett és ennek összege (a visszaesőket kivéve) nem haladja meg az 1500 eurót, akkor kihágásról beszélünk.^[32]

A Code Penalban (CP) a vétségekre kiszabható büntetések (*pein correctionnel*) között^[33] kerül felsorolásra a közérdekű munka, a szabadságvesztés, pénzbüntetés és egyéb jogfosztó, jogkorlátozó és jóvátételi jellegű büntetések mellett.^[34] A közérdekű munka alternatív büntetés lehet a vétségek esetén, és mivel a szabadságvesztés alternatívájáról van szó, természetesen nem alkalmazható szabadságvesztés mellett.^[35]

A hatályos szabályok értelmében szabadságvesztéssel büntetendő vétség elkövetése esetén, a bíróság a szabadságvesztés helyett az elítélt számára 20–280 óráig terjedő közérdekű munkát írhat elő, melyet díjazás nélkül kell teljesíteni egy közjogi jogi személy, vagy közfeladatot ellátó magánjogi személy, vagy a közérdekű munka végrehajtására felhatalmazott egyesület részére.

A közérdekű munka büntetés alkalmazásának feltételeit tehát a következőkben foglalhatjuk össze: kizárólag szabadságvesztéssel büntetendő vétség esetén alkalmazható, azonban a szabadságvesztés büntetési tétele irreleváns. A jogintézmény bevezetésekor az eredeti tervek szerint kiszabását csak a csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén tette volna lehetővé a törvény, de ezt a verziót elvetették, és végül meghagyták a szabad mérlegelés lehetőségét a bíróságnak. Ebben a formában tehát nem kizárólag a legcsekélyebb súlyú bűncselekmények

[29] CP Art. 111-1.

[30] Büntettek esetében életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható, illetve ide tartoznak a 30, 20 és 15 évig tartó szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények, ahol a szabadságvesztés generális minimuma 10 év.

[31] Ide tartoznak a legfeljebb 10 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények, és a legalább 3000 euró pénzbüntetéssel fenyegetett cselekmények.

[32] A bűncselekmények súly szerinti felosztásáról és annak kritikájáról lásd részletesen: Bouloc, 2013, 181–188.

[33] Szabadságvesztés (gen. min 2 hónap gen max 10 év), pénzbüntetés, állampolgársági gyakorlaton való részvétel, különböző jogkorlátozó büntetések, mint járművezetéstől eltiltás, fegyverhasználatból való eltiltás, foglalkozástól eltiltás, elkobzás, büntetőjogi reparáció (jóvátétel).

[34] CP Art. 131-3.

[35] CP Art. 131-9.

esetén lehet a szabadságvesztés alternatívája, hanem valamennyi szabadságvesztéssel büntetendő vétségnél.

A francia közérdekű munka sokáig nem volt kiszabható távollévő terhelten szemben, illetve abban az esetben sem, ha azt az elkövető visszautasítja. A bíróság az ítélet meghozatala előtt tájékoztatja a terheltet a büntetés visszautasításának jogáról és beszerzi az elkövető választát.^[36] Franciaországban tehát az elkövető beleegyezése szükséges a munkabüntetés kiszabásához. A közérdekű munka legutóbbi jogszabályi változtatása ezt nem módosította, azonban a terhelten jelenlétét illetően már enyhülni látszik. Hogy a vádlott távolléte ne képezze automatikusan a közérdekű munka kiszabásának az akadályát, a jogalkotó úgy rendelkezett, kiszabható közérdekű munka a vádlott távollétében, amennyiben előzetesen írásbeli hozzájárulását adta és a védője jelen van a tárgyaláson.^[37]

A hatályos szabályok alapján – mint láttuk – tartama 20–280 óráig terjedhet, fiatalkorúak esetén a 16 és 18 év közötti korosztállyal szemben is alkalmazható, maximum 120 órára, ám alkalmazása katonai büntetőeljárásban kizárt. A kihágások esetén a mellékbüntetésként kiszabható közérdekű munka időtartama 20 és 120 óra között szabható ki. A végrehajtásra nyitva álló idő maximum 18 hónap lehet, konkrét esetekben a büntetést kiszabó bíróság ezen a kereten belül határozza meg a végrehajtásra nyitva álló időtartamot. A végrehajtás indokolt esetekben felfüggeszthető. A felfüggesztésre csakis előzetesen hivatkozott, súlyos egészségi okra, családi, munkahelyi vagy anyagi okokra tekintettel kerülhet sor. A felfüggesztés időtartama nem számít be a határidőbe. Nem számít bele a határidőbe az az időszak sem, amikor az elítéltet házi őrizetbe veszik, előzetes letartóztatását, vagy szabadságvesztését tölti, illetve ha katonai szolgálatot teljesít.^[38] A felfüggesztésről az illetékes büntetés-végrehajtási bíró dönt,^[39] és ő határozza meg a közérdekű munka végrehajtásának módját is. A közérdekű munka végrehajtásának ideje alatt az elítélt folyamatos ellenőrzés alatt áll. Az ellenőrzést a büntetés-végrehajtási bíró és a pártfogó felügyelő végzi.

A CP 132-55 cikk határozza meg részletesen a közérdekű munkára ítéltnek a munka teljesítésén túli kötelezettségeit. A közérdekű munkára ítélt köteles akár a bíró, akár a kijelölt pártfogó felügyelő megkeresésére reagálni, kérdéseire válaszolni. Az elítélt köteles előzetes orvosi vizsgálaton részt venni, aminek célja kettős: egyrészt, hogy feltárja nincs-e egészségügyi akadálya a munka teljesítésének, másrészt, nem szenved-e valamilyen fertőző megbetegedésben, mellyel a többi munkavállaló egészségét veszélyeztetné. Minden olyan változásról előzetesen tájékoztatnia kell a hatóságot, amely befolyásolhatja a büntetés

[36] CP Art. 131-8.

[37] Loi n° 2016-731 du 3 juin 2016. Art.107.

[38] CP Art. 131-22.

[39] A döntésre jogosult a lakóhely szerint illetékes bv. bíró, ha az elítéltnek nincs lakóhelye Franciaországban, akkor az ítéletet hozó első fokú bíróság székhelye szerinti bv. bíró az illetékes.

végrehajtásának eredetileg rögzített módját.^[40] Köteles túrni a pártfogó látogatását, ellenőrzéseit, és együtt is kell működnie, rendelkezésére kell bocsátani a végrehajtáshoz szükséges dokumentumokat és információkat. Amennyiben a terhelt az előírt közérdekű munkát teljesíti, a büntetést végrehajtottnak kell tekinteni, és a fenti kötelezettségek is megszűnnek.

Egyedülállóan szankcionálja a francia büntetőjog a közérdekű munka nem teljesítésének esetkörét. Az előírt közérdekű munka önhibából történő nem teljesítése vétségnek minősül, ami 2 évi szabadságvesztéssel vagy 30.000 euro pénzbüntetéssel büntetendő.^[41] A közérdekű munka nem teljesítése esetén a vétség megállapítása, és az emiatti büntetés kiszabása azonban nem mentesíti az elítéltet a közérdekű munka teljesítésének kötelezettsége alól.^[42] Sőt, 2004. március 9. óta az alapügyben eljáró bíró már előzetesen is meghatározhatja a szabadságvesztés vagy a pénzbüntetés mértékét arra az esetre, ha az elítélt önhibájából nem teljesítené a közérdekű munka büntetést.^[43]

Az anyagi jogi szabályozás tartalmazza továbbá, hogy a munkavégzésre egyébként érvényes szabályok a közérdekű munkára is irányadók.^[44] Valamint azt is, hogy az államra hárul a kártérítési felelősség az elítélt által okozott minden olyan kárért, illetve a kár azon részéért, ami közvetlenül a közérdekű munka teljesítésének kötelezettségéből fakad. Ezzel az állam átveszi a károsult minden jogát és visszeresettel élhet, azaz később behajtja a terheltet.^[45] A végrehajtás konkrét módját, és részletszabályait rendeleti szinten szabályozza a jogalkotó. Egy lista tartalmazza a kijelölhető intézményeket és a választható munkát. Aprólékos szabályozást találunk a tekintetben is, hogy milyen feltételekkel kerülhet fel egy-egy intézmény a listára. A büntetés-végrehajtási bíróhoz kell kérelmet benyújtani, aki a döntés meghozatala előtt kikéri a helyi áldozatvédelmi, bűnmegelőzési, drogprevenciós, vagy más hasonló speciális szervek, illetve az ügyész véleményét is, majd ezt követően dönti el, hogy egy-egy szervezet felkerülhet-e a listára. A büntetés-végrehajtási bíró által végzett minősítési eljárás szabályai az eredetihez képest már lényegesen egyszerűsödtek,^[46] és a listán szereplő szervezetek jogosultsága már öt évre szól.^[47]

A büntetés-végrehajtási bíró határozza meg a közérdekű munka végrehajtási módját is. Ő jelöli ki a végrehajtó szervezetet, és a konkrét elvégzendő munkát. A büntetést ténylegesen végrehajtó szervezetet a fent említett listából választja ki, elsősorban a saját illetékességi területén, de dönthet úgy is, hogy az illetékességi

[40] Például költözés, munkahelyváltás. A költözéshez be kell szerezni a büntetés-végrehajtási bíró előzetes jóváhagyását.

[41] CP Art. 434-42.

[42] Crim. 7 janvier 1997, Bull. crim. no 1, RSC 1997. 829 obs. Bouloc.

[43] Bouloc, 2013, 457.

[44] CP Art. 131-23. A közérdekű munkára is érvényesek az éjszakai munkavégzésre, a munkahelyi higiénia, a biztonság, a nőkre és a kiskorú munkavállalókra vonatkozó törvényi és rendeleti szintű előírások.

[45] CP Art. 131-24

[46] Pénaud, 2011, 5.

[47] CP Art. R131-12-R131-22.

területén kívüli listából jelöl ki munkahelyet, ehhez természetesen szükséges a területileg illetékes büntetés-végrehajtási bíró előzetes hozzájárulása is.

Amennyiben a közérdekű munkára ítéltnek van munkahelye, akkor a heti munkaidő összesen – a munkahelyén töltött munkaidő és a közérdekű munka időtartama – legfeljebb 12 órával haladhatja meg a törvényben megállapított heti munkaidőkeretet. Fontos továbbá, hogy a közérdekű munka időtartamába nem számít be az utazás és az étkezés (ebéidő) időtartama.

A végrehajtás ellenőrzését vagy maga a büntetés-végrehajtási bíró vagy a pártfogó felügyelői szolgálat végzi. A munkahely velük veszi fel a kapcsolatot, ha az elítélt valamilyen szabályt megszeg, valamint őket értesíti a közérdekű munka teljesítéséről is.

2. A büntetés végrehajtás felfüggesztése során előírt közérdekű munka (sursis TIG)

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése a francia büntetőjog igen régi,^[48] meglehetősen bonyolult és a jellemzően szintén túlszabályozott jogintézménye. Három fajtája létezik: az egyszerű felfüggesztés, a próbaidő melletti felfüggesztés, és speciális formája az 1983. június 10-i törvény óta a büntetés végrehajtás felfüggesztésének a közérdekű munkával történő elrendelése. Az egyszerű felfüggesztés alkalmazható természetes és jogi személlyel szemben, valamint a francia jog lehetővé teszi nemcsak a szabadságvesztés, de a pénzbüntetés, valamint bizonyos jogfosztó és jogkorlátozó büntetések végrehajtásának a felfüggesztését is.^[49] A szabadságvesztés és a pénzbüntetés felfüggesztése lehet teljes vagy részleges is.^[50] A próbaidős felfüggesztés ehhez képest csak szabadságvesztés esetén és csak természetes személyekkel szemben rendelhető el. Nem alkalmazható ugyanakkor a büntettek miatt kiszabott szabadságvesztés esetén. Elrendelésére akkor kerülhet sor, ha a kiszabott büntetés nem haladja meg az 5 évet, illetve visszaeső esetén a 10 évet. A próbaidő tartamát a bíróság határozza meg, mely nem lehet kevesebb, mint 12 hónap és nem haladhatja meg a 3 évet. Visszaeső bűnelkövető esetén ez a felső határ 5 évre módosul, többszörös visszaeső esetén pedig 7 évre emelkedik. A próbaidő tartama alatt az elkövetőnek be kell tartania bizonyos általános magatartási szabályokat, a büntetés-végrehajtási bíróval és a pártfogó felügyelővel kapcsolatot kell tartani, rendelkezésükre kell bocsátani a végrehajtás ellenőrzéséhez szükséges dokumentumokat, a személyes adatok változását jelezni kell feléjük.^[51]

Ezen kívül a bíróság az eset és az elkövető személyi körülményeinek figyelembe vételével előírhat speciális magatartási szabályokat és kötelezettségeket is. Ezek lehetnek például valamilyen szakmai képzésen vagy valamilyen terápián való részvétel (alkoholelvonó, kábítószer-függőséget gyógyító kezelés);

[48] 1891. március 26-i Bérenger nevű törvény vezette be.

[49] Lásd részletesen Bouloc, 2013, 596–598.

[50] Lásd CP Art. 132-31; CP Art.132-39.

[51] Részletesen: Bouloc, 2013, 606.

kötelezhető az elítélt, hogy részben vagy egészben térítse meg a bűncselekménnyel a sértettnek okozott kárt; vegyen részt állampolgársági gyakorlaton vagy tanfolyamon,^[52] vagy éppen a közutak biztonságát elősegítő tanfolyamon.^[53] Negatív kötelezettségként előírható, hogy bizonyos személyekkel, családtagokkal, a bűncselekmény elkövetésében részt vett más személyekkel ne tartson kapcsolatot; bizonyos tevékenységet ne végezzen; bizonyos kategóriájú járművet ne vezessen; esetleg előírható, hogy költözzön el otthonról, amennyiben a bűncselekményt valamelyik hozzátartozója sérelmére követte el stb.^[54]

A büntetés-végrehajtás felfüggesztésének egy speciális formája a közérdekű munka egyfajta magatartási szabályként történő elrendelése.^[55] A CP 132-54. cikke alapján a felfüggesztett szabadságvesztés alatt az elítélt közérdekű munkavégzésre kötelezhető. Ilyenkor a közérdekű munka kettős természetű lesz, hiszen alkalmazni kell egyfelől a közérdekű munka büntetésre vonatkozó szabályokat, ugyanakkor a felfüggesztett szabadságvesztésre vonatkozó általános szabályokat is. A közérdekű munkára vonatkozó és fent már ismertetett szabályok, különösen a munkavégzés helyére, időtartamára, módosítására, teljesítési határidejére vonatkozó rendelkezések itt is irányadóak lesznek. A terhelt előzetes beleegyezését itt is be kell szerezni, és a bíróság természetesen tájékoztatja a terheltet a visszautasítás jogáról is. Ugyanakkor elmondható, hogy a közérdekű munka jól kombinálható a felfüggesztett szabadságvesztés egyéb magatartási szabályaival és kötelezettségeivel is. A magatartási szabályok időtartama igazodik a közérdekű munka végrehajtására rendelkezésre álló legfeljebb 18 hónaphoz. A közérdekű munka 18 hónapnál rövidebb időn belüli teljesítése azonban nem érinti a többi magatartási szabály betartásának kötelezettségét. A közérdekű munka felfüggesztett szabadságvesztés mellett alkalmazható 16–18 év közötti fiatalkorúakkal szemben is.

A végrehajtással kapcsolatosan itt is a büntetés-végrehajtási bírónak jut a legtöbb feladat, ő az, aki konkretizálja a közérdekű munka végrehajtásának helyét, ő hosszabbíthatja meg a rendelkezésre álló határidőt, súlyos egészségügyi és/vagy családi okok miatt. A pártfogó felügyelővel együtt ellenőrzi a közérdekű munka és az egyéb kötelezettségek és magatartási szabályok betartását. A kötelezettségek megfelelő betartása és a munka teljesítése esetén a büntetést végrehajtottnak kell tekinteni. Amennyiben az elítélt nem tartja be a kötelezettségeket, vagy a munkát nem teljesíti, akkor a büntetés-végrehajtási bírónak lehetősége van új munkát és/vagy új munkahelyet kijelölni, vagy a végrehajtási időt meghosszabbítani, de csak az általánosan irányadó 18 hónapos határidőn belül. Ezen kívül a büntetés-végrehajtási bírónak természetesen lehetősége van a végrehajtás felfüggesztésének a megszüntetésére is, és elrendelheti a szabadságvesztés büntetés teljes vagy részleges végrehajtását.

[52] Lásd Pápai-Tarr, 2012, 121–123.

[53] Uo., 124–125.

[54] Bouloc, 2013, 608–609.

[55] Delbos, 2013, Champs d'application 54.

Speciális esete a büntetés felfüggesztése melletti közérdekű munkának, amikor a büntetés-végrehajtási bíró rendeli el a már jogerőre emelkedett végrehajtandó szabadságvesztés büntetés felfüggesztését, és közérdekű munka végzését írja elő. Erre akkor kerülhet sor, ha a kiszabott szabadságvesztés büntetés legfeljebb 6 hónap. A törvény lehetőséget ad a büntetés-végrehajtási bírónak a részben felfüggesztett szabadságvesztés esetén is a közérdekű munka kiszabására, amennyiben a végrehajtandó rész a 6 hónapot nem haladja meg. Ezekben az esetben a törvény kivételesen a jogerő feloldására ad lehetőséget a büntetés-végrehajtási bírónak.^[56] Amennyiben a felfüggesztett szabadságvesztés mellett kiszabott közérdekű munkát az elítélt önhibájából nem teljesíti, akkor a kiszabott szabadságvesztést végre kell hajtani.^[57] A részben teljesített közérdekű munkának a hátralévő részét a büntetés-végrehajtási bíró pénzbüntetésre is átválthatja.

3. A közérdekű munka értékelése, gyakorlati tapasztalatok

Mint látható Franciaországban a közérdekű munka egy meglehetősen kazuisztikus, túlszabályozott jogintézmény, szigorú hatásköri és illetékességi szabályokkal. Bevezetésétől a 2000-es évekig megduplázódott a kiszabott közérdekű munka büntetések száma, de 2005-től a növekedés megtorpanni látszik. Jelenleg az összes kiszabott büntetés körülbelül 3%-a közérdekű munka, ami európai összehasonlításban meglehetősen csekély szám.^[58] Gyakorlatáról elmondható továbbá hogy a többi büntetéshez képest a statisztikák szerint inkább fiatalabb elítéltekkel szemben alkalmazzák – az átlagéletkor 24 év –, és az elítéltek között számottevően magasabb a férfiak aránya.^[59]

A kiszabott munkabüntetések közel háromnegyedét sikeresen hajtják végre, átlagosan 15 hónapon belül; 13% esetén sikertelen a közérdekű munka végrehajtása. Ezek azok az esetek, amikor az elítélt önhibájából nem hajtható végre a büntetés, 13% esetén pedig valamilyen más okból végrehajthatatlan, többek között például nem volt megfelelő a terhelt személyéhez képest a kiszabott büntetés, nem sikerül a kiszabott határidőt tartani, vagy adminisztrációs gondok adódtak. A bűncselekmények megoszlása szerint a közérdekű munka büntetéseket 41%-ban vagyon elleni bűncselekmények miatt szabják ki, 24%-át közlekedési bűncselekmények, 12% a testi sértés, 8% a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények, és 8% az egyéb bűncselekmények aránya.^[60] Az alábbi

[56] Lásd erről részletesebben: Effet de la conversion d'une peine d'emprisonnement en peine assorti d'un sursis avec obligation d'accomplir un TIG ou en jours- amende sur la révocation un sursis antérieur. Arrêt rendu par Cour de cassation, 28-04-2011, no 10-87.481. AJ Pénal 2011. 302.

[57] Penaud, 2011, 5.

[58] Poullailler - Theulière - Timbart, 2014, http://www.justice.gouv.fr/art_pix/Stat_Infostat_129_%20V8.pdf (2015. december 12.).

[59] Lásd U. o. 3.

[60] Lásd részletesen U. o. 2.

táblázat a közérdekű munka szám szerinti és százalékos arányát mutatja az elmúlt években. Ebből is jól látszik, hogy még az évi 3%-os arányt is alig éri el a közérdekű munka büntetések kiszabása vétségek esetén.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
összes büntetés	631 963	628 052	603 994	617 221	610 005	583 727	573 320
közérdekű munka	16 881	16 851	15 658	16 588	16 966	16 851	16 704
közérdekű munka aránya %	2,67%	2,68%	2,59%	2,69%	2,78%	2,89%	2,91%

Forrás: Les chiffres- clés de la Justice 2010-2016.

Fontos megjegyezni, hogy a kiszabott büntetések között a szabadságvesztés büntetések dominálnak toronymagas 48–49%-os aránnyal a vizsgált időszakban, a pénzbüntetés aránya is csak 35%.^[61]

A közérdekű munka fejlesztése érdekében 2011. június 14-én az igazságügyért felelős miniszter egy fórumot szervezett, ahol külön nemzeti napot jelölt ki a közérdekű munkának, hogy helyi szinten elindítsa a kommunikációt a munkahelyek és az állami szervek között. A cél, hogy ezzel is népszerűsítsék ezt a szankció nemet.^[62] A közérdekű munka nemzeti napja 2011. október 11-e lett. Számos fórumot és konferenciát szerveztek a közérdekű munka nemzeti napján, hogy továbbfejlesztésének lehetőségeit kutassák. Szintén 2011-ben jelent meg egy igazságügy miniszteri körlevél,^[63] mely a 2000-es évek elejétől stagnálni látszó közérdekű munka problémáinak lajstromba vételével igyekszik a büntetési nem hibáit föltárni, és javaslatokat is megfogalmaz a közérdekű munka fejlesztésére. A körlevél magyar szemmel olvasva is tartalmaz hasznos megállapításokat. A körlevél kimondott célja hogy a közérdekű munka alkalmazásának gyakoriságát növelje, egészen pontosan úgy fogalmaz, hogy érdemes kihasználni a büntetésben rejlő következő előnyöket:

- olyan büntető szankcióról van szó, ami a közösség, társadalom számára jóvátételi elemeket is tartalmaz;
- megóvja az elítéltet a káros börtönártalmaktól;
- fiatalokúakkal szemben is alkalmazható;
- bevonja a civil szervezeteket, és így az egész társadalmat a büntetés-végrehajtásba.

[61] Comparing International Criminal Justice Systems, briefing for the House of Commons, Justice Committee 2012. 22.

[62] Penaud, 2011, 5.

[63] Circulaire du 19 mai 2011 relative au travail d'intérêt général. http://circulaire.legifrance.gouv.fr/pdf/2011/06/cir_33227.pdf (2015. december 15.)

Az igazságügy miniszter egyértelműen a jogintézmény népszerűsítése mellett tette le a voksát. A szükséges változtatásokat, melyekkel növelni lehetne kiszabásának gyakoriságát és a végrehajtás eredményességét, a levél a következőkben jelöli meg:

- A végrehajtási idő minél rövidebbre csökkentése. Ez áll ugyanis összhangban a büntetési céllal is.
- Erősíteni és fejleszteni kell a rendelkezésre álló munkahelyek számát. A cél valóban társadalmilag hasznos és embereken segítő munkalehetőségek keresése. A hivatkozott jó példák a francia állami vasúttal (SNCF) 2007, a francia vöröskereszttel 2008 óta létező megállapodások. A hasznos munkahelyi lehetőségeket tovább kellene bővíteni akár helyi, vagy regionális szinten pl. természetvédelmi, környezetvédelmi szervezetekkel, egészségügyi intézményekkel, kórházakkal.
- Népszerűsíteni és közismertté kellene tenni a szankció pedagógiai szerepét. Különösen igaz ez a fiatalok büntetőjogában, hiszen a fiatalok büntető törvénye^[64] kiemeli, hogy az ő esetükben nagyobb hangsúlyt kell helyezni a közérdekű munka reintegrációs szerepére. Mivel elképzelhető hogy a fiatalok elítélés során találkozik először a munka világával, emiatt egyáltalán nem elhanyagolható kérdés, hogy milyen tapasztalatokat szerez.^[65] Utópisztikus elképzelésnek tűnik, de azt is tartalmazza a körlevél, hogy cél lehetne a kijelölt munkahelyekkel esetleg későbbi munkaszerződés vagy szakmai gyakorlatok letöltésére vonatkozó szerződéskötés, legalább a fiatalok elítéltek esetében.
- Népszerűsíteni kellene a csoportos letöltést, mint végrehajtási módozatot.
- A tanulmány készítője hangsúlyozza, hogy a közérdekű munka sikere nagyban függ a munkahelyektől és attól, hogy a munkahelyek milyen lehetőségeket ajánlanak fel. A végrehajtásért felelős helyi szervezeteknek szükséges felvenni a kapcsolatot pl. könyvtárakkal, színházakkal, múzeumokkal (ezeknél ugyanis lehet hétfvégén, vagy akár munkaszüneti napokon, vagy esti órákban is munkát végezni). Kórházak megfelelő munkalehetőséget biztosíthatnak például olyanoknak, akik járművezetés ittas állapotban bűncselekményt követtek el, és testi sértést okoztak.
- A munkahely bővítés egy útja pl., hogy egyszerűsítették a munkahelyek listára való felkerülése menetét, és most már három, hanem öt évre kap engedélyt a munkahely, hogy közérdekű munkásokat fogadjon.
- Fontos lépés a közérdekű munka sikere érdekében a munkahelyen a kijelölt tutorok szerepének erősítése. Ők azok, akik személyesen felügyelik a közérdekű munka végrehajtását, azonban a büntetés-végrehajtási bíróval vagy egyéb végrehajtó szervekkel általában nem közvetlenül a tutor, hanem a

[64] Art. 20-5 orrdonnance n°45-174 du 2 fevrier 1945 relative á l'enfence délinquante.

[65] Ennek fontosságát hangsúlyozza Béatrice Penaud is, lásd Pénaud, 2011, 5.

munkahely vezetője, igazgatója van kapcsolatban. A körlevél szerint közvetlen kapcsolatot kellene létesíteni a tutor és a büntetés-végrehajtásért felelős szervek között.

- Végül az eredményesebb végrehajtás érdekében hatékonyabb együttműködésre lenne szükség az igazságszolgáltatás, a büntetés-végrehajtás, és az összes többi végrehajtásban részt vevő szereplő között. Hiszen itt is elmondható, hogy a végrehajtás nagyon sokszereplős, így nagyobb a hibalehetőségek száma és a hatékony végrehajtás és a büntetés célja egyértelműen veszélybe kerülhet, akár már egyetlen szereplő hanyagsága, vagy éppen a nem megfelelő információcsere miatt.

IV. ÖSSZEGZÉS

A közérdekű munkával kapcsolatosan felmerülő általános problémák és a végrehajtási nehézségek a francia jogalkalmazót is egyértelműen sújtják. Addig, amíg a jogalkotó a közérdekű munka népszerűsítésén fáradozik, addig a jogalkalmazó – részben érthető okokból – elzárkózik a közérdekű munka gyakoribb alkalmazása elől. Úgy tűnik, a nemzeti nap kijelölése és a problémák lajstromba vétele sem oldotta meg a közérdekű munka problémáját Franciaországban, hiszen a rendelkezésünkre álló legfrissebb bűnügyi statisztikákat megvizsgálva azt kell mondanunk, nem történt változás a közérdekű munka alkalmazási gyakoriságát illetően. Évek óta a kiszabott közérdekű munka büntetések száma stagnálni látszik és még a 3%-os arányt is alig éri el. A kiszabott büntetések csaknem felét továbbra is a szabadságvesztés adja, és nagyjából változatlan a pénzbüntetés 35%-os aránya is. Az összesen alkalmazott alternatív szankciók aránya a pénzbüntetésen kívül csupán 11% körüli.^[66] Tehát van még lehetőség a fejlődésre, hiszen a végső cél itt is, mint minden más európai országban, a szabadságvesztés arányának nagymértékű csökkentése lenne.

[66] Statisztikai adatokat lásd: Les chiffres clés de la Justice 2016. 18. http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_livret_final_HD.pdf (2017. május 24.-i letöltés).

IRODALOM

- Bouloc Bernard (2013): *Droit pénal général*, 23e édition, Dalloz.
- Day, Marcus (2004): *Alternatives to custodial sentencing, A Manual for the Implementation of Community Service Orders*, Caribbean Drug Abuse Research Institute, Castries, Saint Lucia.
- Delbos, Vincent (2013): *Travail d'intéret général*, Rép. Pén. Dalloz, juin 2013 (actualisation: octobre 2014), Généralité 33.
- Detraz, Stephane (2016): La notion de peine alternative de l'emprisonnement. *Gazette du Palais*, 26/04/2016. no.16.
- Faget, Jacques (1997): Médiation pénale et travail d'intérêt général en France. In: *Travail d'intéret général et médiation pénale, Socialisation du pénal ou pénalisation du social?* Bruylan, Bruxelles.
- Karsai Krisztina (2015): *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged.
- Landreville, Pierre (1997): Médiation pénal et travail d'intérêt général au Canada. In: *Travail d'intéret général et médiation pénale, Socialisation du pénal ou pénalisation du social?* Bruylan, Bruxelles.
- Ligeti Katalin (2004): *Büntetőjog és bünygyi együttműködés az Európai Unióban*. KJK Kerszöv, Budapest.
- Nagy Anita (2015): *Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből*. Bíbor Kiadó, Miskolc.
- Nagy Ferenc - Juhász Zsuzsanna (2010): A fogvatartotti rátáról nemzetközi összehasonlításban. *Börtönügyi Szemle*, 29. évf. 3. szám, 1–12.
- Pápai-Tarr Ágnes (2012): *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Penaud Béatrice (2011): Relancer le travail d'intéret général: une peine réconciliatrice et solidaire. *Gazette du Palais*, 03/11/2011. no 307.
- Poullailler, Brigitte - Theuliere, Maël - Timbart, Odile (2014): Le travail d'intérêt général, 30 ans après sa création. *Infostat Justice*, juin 2014, No. 129.
- Pradel, Jean (1987): *Community Service: The French Experience (From Community Service as an Alternative to the Prison Sentence*. In: Fondation Internationale Penale Et Penitentiaire (ed.): *Community Service As An Alternative To The Prison Sentence*. International Penal and Penitentiary Foundation, Bonn, 27–44.
- Pradel Jean (1997): Travail d'intérêt général et médiation pénale. Aspects historiques et comparatifs. In: *Travail d'intéret général et médiation pénale, Socialisation du pénal ou pénalisation du social?* Bruylan, Bruxelles, 31–51.
- Pradel Jean (2002): *Droit Pénal Général*, Cujas.
- Verin Jacques (1979): Le succes du Community service anglais. *Revue de Science Criminelles et de Droit Pénal Comparée*, 3, juillet-septembre, 636–647.